

ASIENS OCH AFRIKAS ÅR I STORPOLITIKEN

Av fil. dr ARVID FREDBORG

Fil. dr Arvid Fredborg redogör i denna krönika för utrikeshändelserna under det gångna året. Han slutar sin kommentar med att — som så ofta skett tidigare i Sv. T. — varna för vanan i Sverige att alltför ensidigt bedöma de utrikespolitiska problemen. »Man vill gärna anlägga en svensk mall, anse tillståndet i vårt land som ett ideal och ett rättesnöre och inruta utländska stater alltefter hur de svarar mot det svenska beteendemönstret, eller rättare sagt alltefter hur man tror, att de svarar mot detta.» Resultatet blir alltför lätt en helt förvriden bild av läget i utlandet och ingenting kan egentligen vara farligare. Vi har inte råd med ensidiga värderingar.

rades starkt under året. Kriget i Indokina kom till och med att hota världsfreden genom möjligheten till »escalation». Rhodesias självständighetsförklaring gav näring åt de explosiva rasfrågorna.

I början av fjolåret syntes det, som om nordvietnamesernas och kinesernas taktik skulle bringa frukt och Sydvietnam falla i kommunistisk hand. Det politiska läget i Saigon var i högsta grad otillfredsställande och blev ständigt sämre. Förenta staternas åtgärder föreföllo att bli allt mindre effektiva och det för maktförskjutningar hyperkänsliga Sydöstasien började ställa in sig på ett amerikanskt nederlag, en evakuering med ty åtföljande kedjereaktion i Thailand, Malaysia och Burma, och med fjärrverkningar från Korea till Filippinerna. Ett alternativ stod öppet att använda detta — ett starkare militärt engagemang från amerikansk sida, som reellt gjorde slut på fiktionen, att sydvietnameserna kämpade med rådgivare från USA vid sin sida.

Det är naturligt, om man i Peking och Hanoi betvivlade, att Förenta staterna vore mäktigt en tillräckligt stark militär insats. Den

Den internationella utvecklingen under 1965 dominerades av de skärpta konflikterna i Asien och Afrika, främst kriget i Vietnam och krisen i Rhodesia. Båda existerade redan tidigare men förvär-

måste ju komma till stånd under ytterst obekväma förhållanden, i djungel-terräng, med ett mördande klimat och svåra sanitära problem samt mot en fiende, som icke blott kunde slå ständigt nya rekord i barbarisk hänsynslöshet och brutalitet utan därtill erhöll hjälp från Kina i första hand, Sovjetunionen i andra hand. Det är naturligt, att ledaren i Hanoi, Ho Chi-Minh, energiskt fortsatte guerillataktiken. USA var, menade både han och hans beskyddare i Peking, en papperstiger. Det hade naturligtvis i och för sig resurserna till ett militärt ingripande i stor skala men varken modet eller den politiska rörelsefriheten. Den egna folkopinionen skulle vägra att vara med. Dö för Saigon kunde icke vara populärt i det — enligt kommunistisk uppfattning — förvekligade Amerika.

Det är viktigt att hålla fast denna bakgrund vid en bedömning av händelseförloppet i Sydostasien. Kina och Nordvietnam voro övertygade om att vietcong, den av dem organiserade och stödda guerillan i södra delen av landet, skulle segra, och att ett amerikanskt ingripande i stor stil icke vore politiskt möjligt. Båda ansågo sig också kunna räkna med att USA icke skulle kunna påräkna något nämnvärt stöd från sina bundsförvanter. Läget syntes upplagt för ett kommunistiskt genombrott.

Som bekant visade sig denna uppfattning vara felaktig och byg-

ga på en underskattning av U.S.A. Den 7 februari bombarderade amerikanskt flyg för första gången mål i Nordvietnam och den 8 mars landstego 3.500 man reguljära trupper vid flygbasen Da Nang i Sydvietnam. Nya förband följde snabbt och i juni forcerades den militära uppmarschen. Under sommaren började de amerikanska trupperna mer och mer övertaga den direkta bekämpningen av fienden. Hösten 1965 intensifierades krigföringen och ett intensivt bombardemang av militära mål i norr började.

Vid slutet av fjolåret var kapploppningen mellan amerikanernas teknik och överlägsna resurser och de vältränade guerilla-enheterna alltjämt oavgjord. Men i själva verket hade Förenta staterna betydande framgångar att registrera. För det första vändes krigslyckan och den farliga regnperioden, då flygets aktivitet starkt reduceras, gick förbi utan att det fruktade sammanbrottet inträdde. För det andra tvingades Nordvietnam under senhösten att sätta in egna reguljära förband, en konsekvens av uteblivna framgångar för guerillan i söder. För det tredje kom det för första gången att få känna på kriget hemma hos sig. De amerikanska bombardemangen blevo allt intensivare och kommo allt närmare industriområdena kring Hanoi och Haiphong.

Allvarligast var likväl, att begreppet papperstiger snarare snart kunde användas om den store

bundsförväntan i Peking. Kina inskränkte sig till vapenleveranser och i övrigt till vad man kallar verbalinjurier. Det är föga troligt, att Ho Chi-Minh skulle önska en direkt kinesisk intervention. Historiska erfarenheter göra något dylikt svårsmält för hans folk. Om man segrar med ett massivt kinesiskt stöd — hur skall man då bli av med hjälparna? Men något bättre än vad som skedde hade man av allt att döma väntat sig i Hanoi, så mycket mera, som kineserna visste att hindra rysk hjälp och på samma gång anklaga Moskva för att stödja de amerikanska imperialisterna.

Förenade staterna slåss icke blott för egna intressen, det kämpar för värden, som vi alla dela eller borde dela. Man kan anse om regimen i Saigon vad man vill. Att U.S.A. gjort och fortsätter att göra allvarliga misstag inse de flesta amerikaner. Men i Vietnam har man att göra med ett nästan klassiskt fall av kommunistisk expansionsdrift i förening med en konsekvent »desinformation», för vilken många — för att ett ögonblick använda kommunistiskt språkbruk — nyttiga åsnor falla offer.

Kinesiskt bakslag i Indonesien

En av de hittills viktigaste följerna av konflikten i Vietnam har varit en stark prestigeförlust för det röda Kina. Icke ens dess andra atomexplosion den 14 maj kunde fördölja, att det icke gick efter de

kinesiska ritningarna i Vietnam. Valutgången i Ceylon den 25 mars var vidare ett slag mot kinesiska förhoppningar, och vad som började som en kommunistkupp i Djackarta den 30 september, utvecklade sig inom kort till ett kännbart nederlag för Kina.

Alltjämt söker Sukarno i eget intresse förhindra, att armén krossar kommunistpartiet (som leddes av pro-kinesiska element). Men hans reella maktbefogenheter synas under hösten ha blivit allt mindre. Ur kinesisk synpunkt var därtill betänkligt, att de anti-kinesiska känslorna i landet uppenbarligen flammade upp i en utsträckning, som man i Peking säkert helst skulle vilja besvara med annat än diplomatiska protester — om man kunde. Att det senare icke varit fallet har lett till förlust av ansiktet i betänklig utsträckning. Peking har därtill icke varit särskilt framgångsrikt i Latinamerika och Afrika och ryssarna ha till och med börjat vinna tillbaka förlorad terräng inom den kommunistiska världsrörelsen. Det bör dock genast inskjutas, att detta kan vara en temporär företeelse, och att alltför vittgående slutsatser icke böra dragas av vad som hände under 1965.

Asien behöll genom Vietnamkonflikten en förgrundsplats i världspolitiken under 1965. I många huvudstäder fruktade man, att en eller annan händelse — ett bananskal i storpolitiken — skulle åstadkomma den fruktade storkon-

flikten. Det var sant, att ryssarna hittills visat stor försiktighet i fråga om Vietnam. Men skulle kineserna icke kunna hindra ett rött nederlag, uppstår frågan, om Moskva kan finna sig i en katastrofal prestigeförlust för världskommunismen, till den som redan inträtt genom det rysk-kinesiska grälet.

Det har icke blott varit Vietnam, som ställt Asien i centrum för intresset under 1965. I september fick världen uppleva det icke helt oväntade men dock chockerande skådespelet av ett öppet indiskt-pakistanskt krig, fört med den militära materiel, som Västern och Sovjetunionen levererat, och reellt finansierat med de pengar, som öst och väst givit indier och pakistaner för utvecklingen av deras näringsliv.

När en stor del av den militära materielen förbrukats på båda sidor avstannade kriget utan något avgörande. Dess resultat har blivit starkt försämrade pakistanska finanser och en än mer akut indisk ekonomisk kris, förvärrad av hungersnöd under hösten.

Händelserna på den indiska halvön ha åstadkommit en tillnyktring på många håll. Icke minst ha hjälpare i olika länder fått en lektion i vad som kan hända med »help without strings». Indierna ha fått en illustration till den sanning de hittills ej velat erkänna — att Nehrus industrialiseringspolitik, stödd på främmande medel, var förfelad, och att de pengar som funnos en gång och kunde hämtas från

utlandet framför allt borde ha lagts ned på en utveckling av *jordbruket*. Pakistanerna åter ha lärt sig, att man visserligen kan leka med tanken på att spela ut det kinesiska kortet, men att det därifrån och till att liera sig med Peking är ett långt steg.

Näst Asien har Afrika under det gångna året pockat på uppmärksamhet. Det har mindre varit till följd av statskupper i olika länder, såsom i Algeriet och Kongo. Det har ej heller berott på skärpningen av inrikeskrisen i det afrikanska land, som utgör gångjärnet till Asien, Egypten. I stället är det händelser i söder, som åstadkommit en internationell kris.

Sedan lång tid hade en viss spänning rått mellan London och Salisbury. Längre såg det likväl ut, som om de härskande vita i Sydrhodesia skulle nöja sig med den reella självständighet, som de haft sedan snart fyrtio år, och icke eftersträva en formell bekräftelse härpå.

Varför Mr. Ian Smith plötsligt på vapenstilleståndsdagen den 11 november 1965 bröt med moderlandet och proklamerade landets självständighet är fortfarande icke helt klart. Att oro för framtiden var en av de viktigaste grunderna vet man emellertid. Kanske hade från den sittande brittiska regeringens sida något sagts eller gjorts, som ingav regeringen i Salisbury föreställningen, att en framstöt planerades i London? Kanske

inbillade man sig i Salisbury, att Wilson inom en nära framtid skulle ge efter för trycket från de svarta samväldesstaterna och skrida till aktion?

Självständighetsförklaringen hade under alla förhållanden samma effekt som en liten sten mot ett stort getingbo. Alla svarta och arabiska stater i Afrika samt Etiopien skakades av en våldsam upphetsning. Orsaken var, att inofficiellt men fullt tydligt hudfärgen gjordes till kriteriet för dem, som skulle ha politiskt inflytande i Sydrhodesia eller Rhodesia, som det numera bör kallas, sedan grannen i norr döpts om till Zambia.

Indignationsvågen nådde emellertid längre. Den blev stark i de f. d. kolonierna i Asien, den var intensiv också i många europeiska länder samt i Nord- och Sydamerika. Med möda kunde Storbritanniens premiärminister Wilson under 1965 i F. N. driva igenom sin ståndpunkt, att det hela var en angelägenhet mellan London och Salisbury. En rad svarta stater tillställde honom till sist ett ultimatum, och när han icke kunde eller ens ville falla till föga för detta avbröt en rad av dem de diplomatiska förbindelserna med Storbritannien, däribland några samväldesstater som Ghana och Tanzania.

Södra Afrikas relativa välstånd

Det är lätt att mänskligt förstå den indignation, som de ledande i olika svarta stater kände inför för-

söket att göra Rhodesia till en del av en vit bastion i södra Afrika. En sådan, innefattande Sydafrikanska republiken, Rhodesia, Angola och Mozambique, måste i Afrika söder om Sahara uppfattas som mer än en skönhetsfläck. Den innebure till och med ett visst hot mot de nya, av intensiva nationalisterna och suveränitetsdyrkare ledda, ofta helt godtyckligt tillyxade staterna. Ty ingen kan säga, att allt är väl i dessa. Ingen kan heller påstå, att de kunna klara sig utan hjälp av vita inom landet och ekonomiskt stöd från industristaterna. Södra Afrika erbjuder en helt annan bild, en bild av ett visst välstånd, av ordning låt vara upprättad med hårda medel, som utgör en stark magnet på de svarta i norr. Malawi, tidigare Nyassaland, lever praktiskt taget på vad de arbetare tjäna, som fått arbetstillstånd i Rhodesia och Sydafrikanska republiken. Andra få stora bidrag till sin ekonomi genom de belopp, som införs av återvändande arbetare eller sändas som remissor från dem, som äro selsatta söder om Zambesi.

En annan anledning till den starka reaktionen i Afrika var, att de nya afrikanska staterna i regel sakna militära maktmedel, medan Sydafrika är starkt och Rhodesia relativt välrustat.

Med den allmänna bild, som byggts upp av förhållandena i Afrika, var det naturligt, att många väntade sig en svart resning i Rhodesia, som inom kort skulle sopa

bort de fåtaliga vita. Denna resning vägrade att infinna sig. Orsaken var, dels att regeringen hade starka militär- och polisstyrkor, dels att en stor del (enligt Smiths uppfattning majoriteten) av de svarta icke intresserade sig för en ändring av styrelseskicket utan var mer eller mindre dunkelt medveten om att detta garanterade dem välstånd, dels slutligen att de organiserade oppositionspartierna voro svaga och dåligt ledda. Under sådana förhållanden måste ingripandet komma *utifrån*.

Från alla håll utövades efter den 11 november ett starkt tryck mot Storbritannien att ingripa med militära maktmedel. Det låg något groteskt i denna enträgna appell till den gamla kolonialmakten. Men ehuru en och annan inom Labours vänsterflygel skulle ha varit villig att tillgripa våld kunde Wilson knappast tänka på detta. Det skulle till en början splittra landet helt. Någon över partierna höjd utrikespolitik bleve det då ej tal om. Den nye konservative ledaren, Heath, deklarerade tydligt, att han drog gränsen vid öppet våld. Wilson sade redan från början detsamma. Han var medveten om risken av ett nytt boerkrig, och med tanke på stämningen inom landet kunde regeringen knappast taga en dylik risk. Han tvingades därför att tillgripa indirekta medel, blockad, kompletterad den 17 december av ett olje-embargo. Premiärministern hoppades, att de stränga ekonomi-

ska stridsåtgärderna skulle komma att leda till en palatsrevolution i Salisbury. Han sökte underlätta denna genom att kategoriskt säga ifrån att det måste dröja länge, innan det kunde bli tal om ett majoritetsvälde, det vill säga en svart regim. Men han utsattes för ständiga påtryckningar från samväldesstaterna. Skulle det visa sig under det nya året, att de hittillsvarande åtgärderna ej förslå, kommer han i en svår situation.

De konservativa äro splittrade i denna fråga. En del av dem önskar i själ och hjärta, att de vita skola segra, medan andra skulle vilja se ett återställande av det legala förhållandet med starka garantier för att det icke blir tal om en svart regim under i varje fall tio år.

Rhodesia erbjuder ett besvärligt problem för hela världen. Intet har en sådan förmåga att upphetsa som rasproblemen. Det är därför icke utan skäl, som Wilson befarar, att en indirekt seger för regimen i Salisbury skulle betyda ett slut på samväldet. Detta skulle ännu för några år sedan ha hälsats med fasa i London. De senaste årens tillskott i form av nya stater har likväl kommit mången urkonservativ britt att ändra ståndpunkt. Vissa Commonwealth-länders uppträdande på sista tiden har förstärkt denna leda vid det urvattnade samväldet. Särskilt ha regeringarna i Ghana och Tanzania gjort mycket för att minska entusiasmen i London, låt vara att Mrs. Barbara Castle, den

regeringsmedlem, som i fjol hade ansvaret för förbindelserna med samväldesländerna, skyndat sig att förklara, att den omständigheten, att exempelvis Tanzania brutit de diplomatiska förbindelserna med Storbritannien, icke innebure, att det icke i fortsättningen skulle få brittisk ekonomisk hjälp.

Detta är en känslig punkt. Ty händelserna i Rhodesia framkalla ej blott en reaktion hos de svarta. Ett ingripande med vapenmakt mot Smith skulle påskynda en redan nu märkbar reaktion hos de vita emot vad de uppfatta som de färgade nationernas utpressningar. Hittills ha de vita handlat under trycket av dåligt samvete. De ha tillämpat satsen, att det är ej nog att bliva hängd, man ock bör hövlig vara. Med tanke på att en begynnande reaktion mot denna »undfallenhetspolitik» märktes i en hel rad länder, är Rhodesia i dubbel bemärkelse ett farligt arv från år 1965 till år 1966.

Om Asien och Afrika dominerat den internationella scenen betyder detta icke, att icke viktiga saker hänt i andra världsdelar. Låt oss i detta sammanhang beröra Sydamerika kortfattat, U.S.A. något mera utförligt samt Sovjetunionen i förbigående och sluta med Europa.

I Latinamerika har under det gångna året blott få verkliga förändringar av betydelse varit att registrera. Den ojämförligt viktigaste är vad som skett i Brasilien. Inför

hotet, att de tidigare dominerande politikerna skulle återfå sitt grepp över landet, utsattes general Castelo Branco för ett starkt tryck från de egnas sida. Ehuru han själv i det längsta ville hålla kvar legaliteten och helst skulle önska draga sig tillbaka, tvingades han till ett drastiskt ingripande genom den s.k. Ato Institucional i oktober, som på en rad punkter upphävde den hittills gällande och dåligt fungerande författningen. I Brasilien råder sedan dess en autoritär regim. Dess inre motivering — och det var detta argument, som fick Castelo Branco att böja sig — är, att det är nödvändigt att den nuvarande regimen stannar, tills den fått bukt med inflationen. Den har gjort stora framsteg — prisstegringen under 1965 torde ligga på omkring 45 % (mot 87 % år 1964). Ehuru stora löneförhöjningar äro nödvändiga en bit in på det nya året synes det, som om Brasilien håller på att tillfriskna. Detta kommer att ha en enorm betydelse för hela Latinamerika, så mycket mera som den andra stora staten, Argentina, icke visat några tecken till att samla sig till en nödvändig sanering.

Förenta staternas inrikespolitik dominerades under 1965 av de yttre problemen. Vi ha redan varit inne på Vietnam. Det krävdes icke ringa mod av presidenten att öppet intervensera i Indokina. Men han och hans rådgivare voro i motsats till många i Europa väl medvetna

om vad det betytt, om man givit upp Vietnam. Vidare ansåg man sig i Washington berättigad att tolka den rysk-kinesiska konfliktens konsekvenser så att man icke behövde befara mer än en symbolisk rysk intervention.

Högröstade "nyttiga åsnor"

En högröstad opinion med ett starkt inslag av vänsterintellektuella opponerade redan i våras mot kriget. Den leddes av de gamla vanliga demonstranterna, förstärkta med nya kategorier »nyttiga åsnor». Men röststyrkan kunde inte dölja, att det rörde sig om en relativt liten minoritet. Den stora massan av det amerikanska folket följer presidenten i känslan av att i Asien betala ett oundvikligt pris för ställningen som den västliga världens ledande makt.

Kriget i Vietnam började emellertid redan sommaren 1965 att erbjuda vissa problem för den amerikanska ekonomin. Dittills hade prisnivån i Förenta staterna varit anmärkningsvärt stabil. Det hade stärkt landets konkurrenskraft och bidragit till att förbättra dess betalningsbalans. Men genom Vietnam började konturerna till en inflationär utveckling att visa sig. Vita huset önskade bromsa denna — president Johnson var livligt medveten om de politiska riskerna, sedan han själv lyckats övertala kongressen att bevilja stora anslag till uppbyggnaden av ett nytt amerikanskt samhälle, »the Great So-

ciety». Men han ville icke bringa konjunkturen i fara genom att tillgripa räntevapnet. Ordföranden i Federal Reserve Board, William McChesney Martin, ignorerade likväl hans önskningar och höjde, stödd på en knapp majoritet inom sin styrelse, diskontot till 4,5 % i december, den högsta nivå som funnits på mycket länge. Han motiverade detta med en eljest oundviklig risk för överhettning.

President Lyndon Johnson hade under hela fjolåret en stark ställning. Men popularitetskurvan gick ner, och ett par olycksbådande tecken visade sig vid horisonten. Ett sådant var den liberale republikanen Lindsays seger vid borgmästarvalet i New York. Ett annat var, att dennes konservative konkurrent till allmän överraskning lyckades erhålla många röster från lägre medelklass och arbetare.

För Förenta staternas store konkurrent, Sovjetunionen, blev år 1965 allt annat än spektakulärt. De nya herrarna, Bresjnev och Kosygin, tvingades balansera längs en smal väg. Utåt nödgades de ständigt försvara sig mot kinesernas beskyllningar för att ha förlorat all revolutionär élan, att vara däs-ta borgare, som i fråga om Vietnam samverkade med de amerikanska imperialisterna, ja rentav uppträdde som typiska vita imperialister.

Detta bidrog till att ytterligare förgifta relationerna mellan Moskva och Peking. Det syntes vid års-

skiftet, som om brytningen började närma sig. Ryssarna kunna förlåta mycket, som sker i kommunismens namn, men icke att de gula grannarna ohöjlt betrakta Sibirien som ett asiatiskt irridenta, som helst bör tillfalla Mittens rike. Det finns tecken på att man i Moskva med allt större oro ser på Kinas expansionistiska tendenser. För några månader sedan varnade Kosygin direkt en medlem av den turkiska regeringen för att kineserna icke blott eftertrakta Sibirien utan även de delar av Sovjetunionen, som ligga i Turkiets närhet. Det är, så vitt man vet, första gången som masken kastats inför en icke-kommunist av någon av de ryska ledarna.

Inåt måste de söka demontera de chrusjtjovska organisationspåbyggnaderna och så snabbt som möjligt visa, att de kunna lösa de sociala och ekonomiska problemen bättre. För dem liksom för den störtade var därvid en fråga avgörande. Skulle de lyckas få någon rätsida på det sorgeämne, som heter ryskt jordbruk?

De började med att lägga ansvaret för dess tillstånd på diletanten Chrustjov genom att sammanträda med centralkommittén i mars. Därvid framkommo onekligen detaljer, som voro talande. Den kritik mot den störtade ledaren, som framfördes av representanter för Komsomol gjorde ett starkt intryck. De hade uppenbarligen gripits av stark indignation inför vad

de ansågo vara ett missbruk, som man bedrivit med ungdomens idealism särskilt i fråga om nyodlingarna i Kazakhstan, som nu stillatigande avskrivs. Ryssland fick ingen ny kornbod där utan förlorade miljarder rubel i stället och tvingades i fjol till fortsatt spannmålsimport.

Men intet tydde under 1965 på att de nya herrarna skulle våga att vidtaga de åtgärder, som på kort tid skulle få allt på rätt köl — att reprivatisera det ryska jordbruket. Ingen kan längre vara blind för att de ryska bönderna icke vilja arbeta eljest. Komsomolskaja Pravda berättade vid ett tillfälle i fjol om ett experiment, som man gjort just i Kazakhstan (som skulle demonstrera kommunismens framsteg genom att icke ha några privata jordar). Där hade man tilldelat en del bönder mark och givit dem fria händer. Resultatet blev fantastiskt. De engagerade till och med sovo ute på sina marker och arbetade som djur.

Men hur skall den ryska ledningen kunna draga den enda rätta slutsatsen härav, när den vet, med vilket triumfvrål kineserna skulle kasta sig över detta nya »bevis» på ryssarnas förborgerligande?

Även om intet mera dramatiskt avgörande föll i Sovjetunionen i fjol ägde ett vaktombyte rum i december, som på sitt sätt är epokgörande. Det var, när den gamle kämpen Mikojan avgick som statschef. Det innebar, att det numera

icke finnes någon på en post med centralt inflytande, som spelat en roll före 1918—20. Generationsväxlingen måste så småningom också resultera i nya metoder och en ny inställning även till känsliga politiska problem. Möjligen gör sig detta märkbart redan vid den XXIII partikongressen i mars 1966, då en ny generallinje skall fastställas. (Se även Dagens frågor.)

EEC-kris i Europa

Europa stod året 1965 under starkt intryck av den svåra kris, som drabbade E. E. C. genom de Gaulles bojkott och öppet uttalade önskan att förändra Rom-stadgan för att omöjliggöra en supra-national politisk konstruktion och en majoritetsbildning mot Frankrike. Vid årsskiftet var krisen alltjämt olöst, ehuru den franske presidenten syntes beredd att något uppjuka sin hållning.

Förklaringen var vad som hände under hösten i Frankrike. Ännu i oktober ansågs det självfallet, att generalen skulle återväljas i första omgången den 5 december. Men under november började rapporter om en stämningssvängning komma, framkallad av irritation över tendensen hos de Gaulle att frammana bilden av en syndaflod efter honom, därest han ej bleve återvald, samt över hans hållning till Europa-frågan vars betydelse gaullisterna uppenbarligen underskattade. När så medtävlarna genom televisionen fingo en chans att

framträda inför den franska allmänheten, medan generalen stolt avstod från att utnyttja den tid som tillkom honom, och dessutom var litet väl pompös, när han talade till det franska folket, började röster höras, som menade, att han icke skulle få majoritet den 5 december. Likväl kommo röstsiffrorna som en överraskning.

Att general de Gaulle vid en andra valomgång skulle slå Mitterrand redan genom att denne stöddes av kommunisterna var lätt att förutsäga. Men även röstetalen den 19 december, 55 : 45, voro överraskande och föranledde en allvarlig självprövning hos gaullisterna. Ty valen 1967 till kammaren kasta sin skugga framför sig.

I Tyskland gick allt sedan i början av året i valkampanjens tecken. Under sommaren beviljade förbundsdagen i yster yra medel till höger och vänster på ett sätt, som i högsta grad var ägnat att driva fram en gallopperande inflation i förbundsrepubliken.

Utgången av valet den 19 september var i hög grad en personlig triumf för Erhard. Få hade trott på detta resultat utom han själv. Tvärtom ansågo många, att socialdemokraterna skulle ligga i jämbredd med det stora regeringspartiet, medan F. D. P. skulle starkt försvagas. Utgången blev i stället, att S. P. D. visserligen vann röster och mandat, men fortfarande icke nådde över 40 %, och att F. D. P:s tillbakagång var måttlig.

Men kanslerns förmåga att vinna val motsvarades icke av egenskaper, som behövdes för regeringsbildning och maktutövning. Erhard har under sådana förhållanden snabbt åter förlorat terräng. Den nuvarande tyska regeringen kan icke anses vara stark. Likväl måste erkännas, att den i slutet av året gjorde energiska ansträngningar för att neutralisera verkningarna av de alltför frikostiga valpresentationerna.

Den brittiska regeringen har under 1965 utfört ett ekvilibristiskt konststycke, som skulle ha fått en Blondin att blekna. Blott några veckor in på det nya året reducerades dess knappa majoritet genom det oväntade nederlag, som Patrick Gordon-Walker led. Sedan har det hängt på ett hår. Men premiärminister Harold Wilson har visat sig vara en av de durkdrivnaste av alla moderna politiker. Han förstod att göra en dygd av nödvändigheten och regera med sin knappa majoritet säkrare än vad han skulle ha varit, om flertalet varit större. Ty vem ville ta på sitt ansvar att störta den första Labour-regeringen sedan 1951?

Bidragande till att Wilson-Blondel lyckades var också, att den brittiska allmänheten var inställd på att ge honom en chans att visa, vad han dög till. Han lyckades vidare lägga ansvaret på de konservativa icke blott för det läge, som existerade, när han tillträdde regeringen, utan också för de miss-

grepp av olika slag, som han själv gjorde sig skyldig till, särskilt under sina första månader. Slutligen spelade det en stor roll, att de konservativa hade uppenbara svårigheter att anpassa sig efter det förändrade läget och länge uppträdde som om de fortfarande vore regeringsparti.

Tories' ledarproblem var vidare en direkt hjälp för Wilson. Vilka egenskaper Sir Alec Douglas-Home än hade (och flera voro av mycket hög klass, det har han icke minst visat efter sin avgång) brast han på en avgörande punkt. Han var icke Wilson vuxen i underhuset. Den nye regeringschefen har ett osvikligt minne och en dräpande slagfärdighet. Den undanskymmer ofta den relativt magra kvaliteten i tal och åtgärder.

När Home föredrog att gå vid en tidpunkt, då Wilson icke kunde utnyttja detta till att anordna nyval, valde de konservativa en man, som de hoppades och trodde var Wilson vuxen i underhuset, Edward Heath. Men han svarade under hösten 1965 icke mot deras förväntningar. En bidragande orsak var Rhodesiakrisen, där båda partier hade intresse av en gemensam hållning men en av följderna blev, att Wilson fick en dominerande ställning i allmänhetens ögon. I ett krisläge kommer alltid ett instinktivt stöd av regeringen till stånd och en samling kring premiärministern. Att detta blev möjligt berodde också på att denne tills vidare uppsköt

den mest diskutabla delen av Labours valprogram, re-nationaliseringen av järn- och stålindustrin.

Vid årsskiftet stodo Tories' kort lågt, och de flesta iakttagare förutspådde val i mars, innan Callaghan måste framlägga nästa »hårda» budget och prishöjningar på allvar börjat uppträda. Hittills har ekonomiminister George Brown lyckats hålla nere priserna men icke förhindra allt för stora löneökningar. Icke minst väsentligt är, att han blott haft få framgångar att registrera i fråga om »restrictive practices». Men mycket hänger på fyllnadsvalet i Hull den 27 januari 1966.

Utvecklingen i övriga europeiska länder erbjuder med två undantag detaljer av intresse men ingen viktigare förändring. Undantagen äro Norge och Grekland.

Valet hos våra grannar norr-männen var så mycket viktigare, som den danska socialdemokratiska regeringens situation är prekär och 1966 kan komma att medföra dess fall.

Norge visar vägen

På en minoritet bland väljarna kunde de borgerliga partierna i samverkan erövra 80 av stortingets 150 mandat. Därmed hade en av de verkliga bastionerna för den europeiska socialdemokratin fallit. Visserligen vet ingen, om den timida borgerliga regering, som efterträtt Gerhardsen, verkligen kan

trycka sin stämpel på landet och göra slut på det slöseri i form av förlustbringande, bankruttrade statsföretag, som kännetecknade det slagna partiet, tillsammans med en destruktiv progressiv beskattning och en byråkratisering av näringslivet, som gjorde Norge till Europas mest kollektivistiska land utanför Sovjetunionens och satelliternas krets. Men intrycket av arbeiderpartiets valnederlag blev mycket stort i hela Europa. Inte minst i Sverige kändes dyningar härav.

Det andra undantaget är Grekland. I början av sommaren uppstod en konflikt mellan den unge konungen och den åldrige premiärministern Papandreou. Den sistnämnde ville under trycket av sin vänsterflygel »reformera» armén på ett sätt, som monarken uppfattade som första början till en republik.

Bakom lågo andra skäl, varav Papandreous önskan att skydda sin son Andreas, som vågat sig litet för långt ut, medverkade. Båda parter sökte av lätt insedda skäl framställa det hela som en konstitutionell konflikt av principiell innebörd. Skulle kungen styra eller regera? Skulle premiärministern ha rätt att avsätta vilken inom krigsmakten han ville?

I utlandet väckte den snart allt häftigare konflikten stor uppmärksamhet. Efter flera fåfänga försök lyckades monarken till sist hitta en avfälling från Papandreous parti,

som ville och kunde bilda en regering med majoritet, Stefanopoulos.

Flera episoder under den grekiska krisen, som så småningom mattades av bortåt senhösten, äro ur många synpunkter betänkliga. Resultatet av det hela har blivit en svag regering, som hoppas kunna hålla på så länge, att Papandrious anhang i landet börjar minska, så att man kan anordna nyval. Läget kompliceras av att de ekonomiska verkningarna av Papandrious demagogiskt betonade politik nu börja bli skönjbara. Grekland, som länge haft en beundransvärt stabil prisnivå och gjort mycket betydande framsteg, har åter fått vända sig till utlandet och begära hjälp. Men försöken att framställa vad som skett i Grekland som en »borggårs-kris» ha mycket klen verklighetsunderlag. Papandrious är exempelvis ingen Karl Staaff.

Det finns över huvud taget an-

ledning att sluta denna översikt med att konstatera, att det i Sverige är alltför vanligt att ensidigt bedöma utrikespolitiska problem. Man vill gärna anlägga en svensk mall, anse tillståndet i vårt land som ett ideal och ett rättesnöre och inruta utländska stater alltefter hur de svara mot det svenska beteendemönstret, eller rättare sagt *alltefter hur man tror, att de svara mot detta*.

Detta är så mycket betänkligare, som samtidigt otvivelaktigt otrevliga tendenser till ett åsiktsmonopol visat sig. Resultatet blir lätt en helt förvriden bild av läget i utlandet. Intet kunde vara farligare. Bortsett från att vi ställa oss i kategorin av naiva och dåligt informerade eller rentav »nyttiga åsnor», som man gärna begagnar men skrattar åt när de ej se det, är vårt läge ej sådant, att vi kunna ignorera egna intressen, som hotas av ensidiga värderingar.

Om religiositet

Svenskens religiositet kan bli sträv, obeveklig, formad i block så som schartauanismen med dennas utomordentliga förmåga att på folket tvinga och hos folket hålla kvar vad Durkheim kallar les représentations collectives. Den kan bli mystik, tung och mörk såsom senhösten i Övernorrland, men med utbrott av exalterad glädjestämning och eskatologiskt svärmeri, lågande och gnistrande som norrskensfälten på himlavalvet. Den kan vara en blek och hålögd fanatism lika såväl som en rundkindad bonhomie, trallande andliga slagdängor.

E. H. Thörnberg i Svensk Tidskrift 1926